

A TERÁPIÁS GYAKORLAT ETIKAI KÉRDÉSEI

Rovatunk mostani esete a pszichoterápiás hétköznapiakból hoz példát.

A bemutatott eset kapcsán felkértünk egy

- *pszichoterápiás egyesület etikai bizottsági tagot;*
- *tapasztalt, aktív kiképzőt;*
- *képzésben lévő kollégát, hogy fejtse ki:*
- *Ő hogy látja az esetet?*
- *Lát-e benne etikai problémát?*
- *Ha igen, miben látja azt, s kinek a részéről?*
- *Saját maga hogyan reagálna az adott helyzetben?*
- *Véleménye szerint az eset szükségessé tette-e etikai eljárást?*
- *Véleménye szerint az ügy a gyakorlatban eljutna-e etikai eljárásig?*

Az esetről képzésben lévőként Bernáth Linda, etikai bizottsági tagként Hubainé Muzsnai Márta (Magyar Pszichodráma Egyesület), képzőként Szakács Katalin (Aktív-analitikus Pszichoterapeuták Egyesülete) készített elemzést.

A rovatban közölt esetekben egyedi és általános tapasztalatok, fiktív elemek keverednek, ezért bármilyen konkrét esettel történő egybeesés véletlennek tekinthető.

A közölt elemzések a szerzők szubjektív meglátásait foglalják össze, melyeket változtatás nélkül közlünk.

Tiringer István témafelelős

4. ESET

Vivien 26 éves, depressziós panaszok és időszakos pánikrosszullétek miatt keresett pszichoterápiás segítséget. 3 éve él házasságban, gyógytornászként dolgozik. Férje 35 éves informatikus, aki vállalkozása sikere érdekében sokat „hajtja magát”. A páciens szülei 6 éves korában elváltak, anyja nevelte, aki szoros kötelekében élt a nagyszülőkkel. Anyjával – akinek szintén vannak „lelki problémái” – a felszínen jó a kapcsolata, de gyakran úgy érzi, hogy sértődékenységgel uralkodik felette. Mindig anyja támaszáként kellett működnie, nyílt konfliktusok ritkán alakultak ki közöttük. Viviennek apjával – aki második házasságában él – kevésbé szoros, de harmonikusabb a kapcsolata.

A 3 hónapja kezdődött terápia – hetente egy ülés – fókusza a páciens „túlzott függőségigénye”, mely tüneteinek pszichodinamikai hátterében is meghatározónak tűnik. A terápiás szerződés 25 ülésre, 6 hónapra szól. A kezelés hatására a páciens hangulata javult, pánikrosszulléte több mint egy hónapja nem volt. A páciens kapcsolatait részben szenvedéssel éli meg, másrészt élvezve a szoros kapcsolatokban megélt elismeréseket. Legtöbb problémát a férjével és a főnökével, az osztályvezető főorvossal való kapcsolata okozza neki. Úgy érzi, férjével való kapcsolata nem teljesen egyenrangú, nehéz döntésekben inkább férje véleményére hagyatkozik, bár szerinte ezt ő el is várja tőle. Többek között a gyermekvállalás kérdé-

sében is férje akarata érvényesül. Korábbi házasságából neki van már egy fia, és a közös gyerek témáját hárítja, halogatja. Főnöke pedig gyakran kritizálja, hogy túl sokat „lelkizik” néhány betegével, és emiatt nem eléggé hatékony a munkája.

A 48 éves női terapeuta saját élettapasztalata és szakmai meggyőződése alapján fontos értéknek tartja a függetlenséget, és visszatérően határozottabb önérvényesítésre sarkallja a páciensét. A terápiás beszélgetések során a terapeuta többször egyértelművé tette, hogy a lelki egészség számára egyet jelent az autonómiával, s a konfliktusok nyílt felvállalásával. A terapeutát különösen irritálják Vivien férjéről elmondott történetei, melyekből számára egy gögös, zsarnoki személyiség képe bontakozott ki. Nem érti, hogy a páciens miért marad meg ebben

BERNÁTH LINDA ELEMZÉSE:

Véleményem szerint az ismertetett esetben etikai probléma a terapeuta hozzáállásával kapcsolatban merül fel.

Szakmai elvárás a terapeutának azon való törekvése, hogy folyamatosan tudatosítsa magában a terápiás folyamat során megjelenő érzéseit, gondolatait, viselkedését és az ezek hátterében álló tényezőket. Különösen azokban a helyzetekben, amikor erős a késztetése, hogy kifejezze véleményét a páciens egy viselkedésével, élethelyzetével kapcsolatban, fontos önvizsgálatot tartania. Ehhez önismeret és folyamatos éberség szükséges. Szakmai hiba ezt a belső folyamatot nem kísélni figyelemmel. Etikai hibává mindez véleményem szerint akkor válik, amikor a terapeuta személyes véleménye ítéletként és/vagy visszatérően jelenik meg az üléseken. Ezzel a terapeuta páciense szabadságát korlátozza, mert a személyiségéből fakadó választását megítéli, kritizálja.

A jelen esetben a terapeutának lehet az a szakmai véleménye, hogy páciense személyiségfejlődését férje korlátozza, de kifejeznie nyíltan ezt nem lenne szabad. A páciens dolga megvizsgálni, hogy különböző kapcsolataiban hogyan éli meg magát és autonómiáját. Ha „a terapeuta nem érti, hogy páciense miért marad meg ebben a kapcsolatban”, akkor nem érti páciense működését, nem fogadja el személyisége komplexitását és döntési szabadságát. Persze lehet, hogy a „nem érti” csak egy sikertelen megfogalmazás az esetismertetésben.

Az ismertetésből nem derül ki továbbá, hogy a terapeuta viselkedésében a férjjel kapcsolatos negatív vélemény mennyire erőteljesen jelent meg. Azonban az, hogy Vivien ellenérzését fejezte

a kapcsolatban. Vivien úgy érzi, hogy a terapeuta túlzottan negatívan látja férjét, aki nehéz természete ellenére szereti őt és ragaszkodik hozzá. A házasság eltérő megítéléséből tartós harc alakul ki a terapeuta és páciense között, ami azzal végződik, hogy a páciens férje támogatásával – aki szerint igaz, hogy Vivien jobban van, de kapcsolatuknak nem tett jót a kezelés – megszakítja a terápiát. Az utolsó találkozás során a páciens elmondja, hogy szeretne olyan maradni, amilyen, s hogy úgy érzi, idegenek tőle a terapeuta elvárásai, melyeknek nem szeretne megfelelni. A terapeuta meg van győződve róla, hogy a döntés a páciens masszív ellenállását és személyiségének éretlenségét tükrözi. Ennek hangot is ad értelmezésével: Úgy tűnik, Vivien „megint aláveti magát a férje véleményének.”

ki azzal kapcsolatban, hogy terapeutája negatívan látja férjét és ezzel egy konfliktus bontakozott ki köztük, azt támasztja alá, hogy a negatív vélemény jelen lehetett. Az is történhetett, hogy Vivien úgy érezte, hogy terapeutája személyében egy újabb emberrel találkozott, aki megmondja neki, hogy milyen döntéseket hozzon az életében, és a konfliktus emiatt mélyült el. Ezt a gondolatot követve a páciens terápiából való hirtelen kilépése egy autonóm törekvésnek is értelmezhető. Ez természetesen egy szakmai kérdés, ami nem tartozik az etikai elemzés tárgyához, de azért fontos ezt mégis megemlíteni, mert a terapeuta beavatkozásai hasonló értelmezések mentén érthetők meg. Azonban akármi is áll a páciens döntésének a hátterében a terápia megszakításával kapcsolatban, akár mennyire is alátámasztja ez a lépés a terapeuta pácienssel kapcsolatos pszichodinamikai elgondolásait, ezt emberileg tiszteletben kell tartani. Az utolsó ülésen a terapeuta erős, konfrontatív értelmezése („Úgy tűnik, Vivien, megint aláveti magát a férje véleményének”), ha van benne igazság, ha nincs, már nem segít a páciensnek, inkább erős ellenállást kelt benne – főleg, ha ez egy kijelentés és nem egy kérdés formájában hangzott el.

Hogy az ismertetett eset szükségessé tette-e egy etikai eljárást, illetve ki kezdeményezné azt? Feltételezem, ha valaki, akkor a páciens kezdeményezné eljárást a terapeutája ellen, ha úgy érzi, hogy a terápia során sérüléseket szenvedett el. Azonban szerintem, nem lenne jó hatással a páciensre, ha elindulna az eljárás, mert akkor terapeutája és a lezajlott terápia leértékelődne a szemében – a terápia pedig rész-

ben eredményesnek mondható, a pánikrosszullétek csökkentek.

Fontosnak tartom, hogy a terapeutának legyen joga szakmailag hibázni a kezelés során, mert neki is lehetnek vakfoltjai, erős érzelmi reakciói. Ezek, mint tudjuk, még előre is vihetik a terápiát, ha megfelelő módon feldolgozásra kerülnek a terápiás munka során. Azokban az esetekben, amikor a terapeuta észreveszi érzelmi bevonódottságát vagy a terápia elakadását, mindenképpen szükségeszerű szupervíziós segítséget kérnie. Ilyenkor etikai vétségnek az számít, ha nem kér segítséget és így folytatja tovább a kezelést. Ha a terapeuta jár szupervízióba, akkor

HUBAINÉ MUZSNAI MÁRTA ELEMZÉSE:

Hogyan látom az esetet/helyzetet?

Terapeuta és páciens 25 ülésre, 6 hónapra szerződtek, fókuszban a páciens „túlzott függőségi igényével”, s ezt a terápiát a páciens idő előtt megszakította.

A páciens elégedetlen a terapeutával. Szerinte a terapeuta nem jól, túlzottan negatívan látja a férjét, s kapcsolatukat. Szinte elvárja tőle, hogy szakítson a férjével, holott férje szereti őt, ragaszkodik hozzá. Idegennek érzi a terapeuta elvárásait, s ezeknek nem akar megfelelni.

Látok-e benne etikai problémát?

Igen.

Ha látok benne etikai problémát, miben látom azt, s kinek a részéről?

A terapeuta részéről, aki egyrészt helyteleníti, hogy a páciens a férjével nem szakít. Másrészt helyteleníti, hogy a páciens a terápiával szakít. A terapeuta meg van győződve arról, hogy a döntés „a páciens masszív ellenállását és személyiségének éretlenségét tükrözi”. Ennek hangot is ad értelmezésével: „Úgy tűnik, Vivien megint aláveti magát a férje véleményének”.

Azt valószínűleg nem találta volna problémásnak a terapeuta, ha a páciense az ő véleményének vetette volna alá magát. Mivel a páciens nem ezt tette, ezért a terapeuta a páciens lépését ellenállásként értékeli.

A terapeuta látszólag többet szeretett volna nyújtani, mint amennyit a páciens igénybe vett. Ha terapeuta és kliens között vita van, akkor nem lehet az a döntő, hogy mit tart a terapeuta elérendő célként.

A terapeuta értékrendje beszűkítette a páciensnek a terápián belüli mozgásterét. A terapeuta úgy gon-

a szupervízor felelőssége, hogy visszajelzést adjon kollegájának a szakmai vagy etikai hibáról.

Az ismertett esetben számomra nem tiszta, hogy a terapeuta mennyire volt empatikus, elfogadó a kezelés során, hogy mennyire jelent meg viselkedésében személyes véleménye a páciens férjéről, hogy érzett-e elakadást a terápiában, kért-e ezzel kapcsolatban szupervíziós segítséget, illetve milyen énerővel rendelkezett a páciens. Jó énerő, erős terápiás kapcsolat és elfogadó légkör esetén a konfrontáció is helyet kaphat. Az etikai eljárás szükségességének eldöntéséhez ezeket a tényezőket vizsgálnám meg közelebbről.

dolta: a páciens számára nem megfelelő a kapcsolata, ezen csak egyféleképpen változtathat: ki kell lépnie belőle. A terapeuta vakfoltjára esett, hogy a páciensnek van egy érvényes házassági szerződése, s hogy ki nem mondva ennek a szerződésnek, a házasságnak a felbontására biztatta páciensét.

A leírás szerint a terapeuta „nem érti, hogy miért marad meg páciense ebben a kapcsolatban”. Úgy tűnik, hogy a terapeuta nem vette magának a fardaságot, hogy azt amit nem ért, jobban megértse.

Hogyan reagálnék az adott helyzetben?

Terapeutaként – akkor, amikor a páciens közli, hogy nem folytatja – emlékeztetném a páciens a kiváltó tünetekre, s a szerződésben foglaltakra: mi volt a kitűzött cél, a terápia időtartama (6 hónap). Majd rákérdeznék, hogy úgy érzi-e, hogy elérte már a kitűzött célt.

- a.) Ha azt mondja, igen, akkor javasolnám, hogy értékeljük ki az elvégzett munkát, folyamatot. Ha indokai meggyőzőek, akkor úgy értékelem: az előzetes becslést (25 ülés, 6 hónap) felülírta az élet. Megállapítjuk, hogy az eredetileg kitűzött célt ugyan nem értük el, de ha később úgy érzi: van kedve, ereje hozzá, akkor lehet folytatni.
- b.) Ha azt mondja, hogy nem, akkor igyekeznék, hogy bent tartsam a páciens a terápiában. Üdvözlőnlém „függetlenségi igényét” (így értékelném bejelentését), ami nagy előrelépés a közösen kitűzött cél irányában. S ha elfogadja „marasztaló ajánlatomat”, akkor arról beszélünk: miről szól a helyzet, mi változott meg. (Megingott a bizalma a terapeutában? Meggondolta magát, már nem zavarja „túlzott függőségigénye”?) S témává tenném „a szerződés felbontását”. Milyen tapasztalatai, élményei vannak arról, hogy egy

kötelékből ki akart szállni. Beszélgetném arról, hogy milyen érzések kísérik ezt a spontán, az „új helyzetre adott adekvát választ” (J.L. Moreno). Függetlenedési törekvése miatt semmiképpen nem hibáztatnám, nem értékelném negatívan (ami egy viszontindulatáttételes válasz lenne).

Páciensként: közölném, hogy a terápiát nem folytatom. Nem várnám el, hogy a terapeuta változzék meg, legyen figyelmesebb, ne akarja a saját meggyőződését rám erőltetni. Felismerve, hogy férjemmel szemben elfogult, nem próbálnék magyarázkodni, hanem elköszönnék.

Véleményem szerint az eset szükségessé tenne-e etikai eljárást?

Jelen formában nem. A páciens csalódott, ennek hangot adott, s miután elveszítette a terapeutába vetett bizalmát, megszakította a terápiát.

Ha a terapeuta követelné a páciensről azt a honoráriumot, amitől elesett, a terapeuta és a páciens is fordulhatnának az etikai bizottsághoz. Feltehetőleg nem tartanánk etikusnak a honorárium igénylését/kifizetését a meg nem tartott órákért. Amit nyernének: mindkét felet meghallgatnánk, foglalkoznánk az ügyekkel, s a folyamat végére esetleg már más képpen értékelnék a történeteket.

SZAKÁCS KATALIN ELEMZÉSE:

Bizonyára nem lesz etikai ügy ebből az esetből. A terápiában kialakuló harc azonban nem kívánatos jelenség, és a terapeuta feladata elkerülni, feloldani. Ebben a példában a terapeuta „vívta a harcot”, és még a terápia megszakításának szándéka sem mozdította ki ebből a pozícióból. Terápiás hibát követett el: „sarkallt” és „egyértelművé tett”, vagyis elvárásokat támasztott, és a saját értékrendjét próbálta páciensére erőltetni.

Az esetvignetta olyan terápiás alapkérdéseket feszeget, melyeknek megvan az etikai/morális vonatkozása is. Ebben a terápiában nem volt ilyen konkrét megnyilvánulás, de pácienseink gyakran a „Hogyan kell élni?” kérdésre is választ keresnek. Etikai és kapcsolati szempontból is fontos kérdés, hogyan válaszol – vagy nem válaszol – erre a terapeuta, hogyan képvisel – vagy nem képvisel – értékrendet a terápiában, mennyire tartja azt a páciensre nézve kötelezőnek, esetleg milyen eszközökkel próbálja rávenni ennek a követésére. Gondolhatjuk persze, hogy a terapeutának ez nem feladata, de visel-

Véleményem szerint az ügy a gyakorlatban eljutna-e etikai eljárásig?

Nem. A páciensről nem feltételezem, hogy panaszt tenne. Már az nagy lépés, s elégtétel lehet számára, hogy „túlzott függőségi igényét” legyőzve megszakította a terápiát.

Feltehetően a páciens férje sem tenne panaszt amiatt, hogy a terapeuta őt „egy gögös, zsarnoki személyiség”-nek képzelte. Elegendő lehet számára, hogy felesége nem folytatja tovább ezt a terápiát.

Megjegyzés

Kár, hogy a terápiás munka a terapeuta számára „félbemaradt”. A páciens szcenikusan prezentálja az elért eredményeket: a férj a korábbiakhoz képest jobban a felesége felé fordult (az ő támogatásával szakítja meg felesége a terápiát), a férj a kapcsolatról beszél: „kapcsolatunknak nem tett jót a kezelés”. Ebből arra következtethetünk, hogy a páciens a kapcsolatban már nyíltabban képviseli saját véleményét. A terápia talán ebben az irányban folytatható volt tovább: a páciens továbbra is abban segítve, hogy egyre nagyobb autonómiát, függetlenséget tudjon elérni, de nem a férjével való kapcsolata, a házassága rovására, hanem inkább annak javára.

kedésünk, különféle megnyilvánulásaink elárulnak erről sok mindent akkor is, ha nem akarjuk, és észrevétlen hatást gyakorolunk.

Itt mindez sokkal nyíltabban történt. Ebben az esetben a terapeuta világossá tette, hogy mit tart lelkiileg egészségesnek, és erőteljesen sarkallta a páciens elérésére. Ez azonban veszélyeztette a páciens legfontosabb kapcsolatát, és ez a terápián belül konfliktushoz és a terápia megszakadásához vezetett.

Példánkban a terapeuta úgy érezte, hogy tudja, mi a jó a páciensnek és mit lenne helyes cselekednie. Viselkedésének megingathatatlansága felkelti a gyanút saját érintettsége vonatkozásában. Talán önigazolást is keresett, és éppen ez tette vakká a páciens azon jelzéseire, melyek megmenthették volna a terápiát. Ez a terápiás hiba etikai szempontból még problematikusabb, hiszen azt mutatja, hogy a terapeuta rejtetten saját lelki egyensúlyának megtartásához használta fel terápiás munkáját.

Ebben az esetben szakmai hiba vezetett olyan helyzethez, amelynek etikai vonatkozása is van. A terapeutának a viszont-áttételi érzések vizsgálata, szupervízió bizonyára segíthetett volna.

De vajon érdemes lett volna az Etikai Kódexet is fellapoznia? Az alábbi onnan idézett mondat lehet ebből a szempontból figyelemre méltó: „A pszichoterapeuták megbeszélik pácienseikkel a terápia célját, és megállapodást kötnek velük”.

A leírás szerint a terápiás szerződésben a terápia fókusza került megfogalmazásra, a túlzott függőség-igény. Bár a terápiás szerződés sok csapdát rejthet

---

és nehézkes minden vonatkozásban előre tisztázni, hogy ugyanúgy érti-e bizonyos passzusait terapeuta és páciens, talán ha célról beszélünk és nem fókusztól, könnyebben felszínre kerül, mit is akar, mire is kész valójában a páciens, persze csak akkor, ha a terapeuta meg tudja hallani, amit mond.

Sajnos az utolsó ülésen sem sikerült a terapeutának saját csapdájából kikerülni, ezért Vivien feltehetően rossz érzésekkel távozott, és nem hiszem, hogy a közeljövőben terapeutát keresne (némi vigasz, hogy valamelyest megvívott egy anyafigurával való csatát...).